

НАУКОВЦІ ПРО ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ПЕДАГОГІЦІ

Постановка проблеми. Організація будь-якого впливу передбачає застосування комплексу методів, які використовуються з певної точки зору за певною схемою чи відповідно до певних систем правил (вимог). Такі схеми в педагогіці називаються методологічними підходами. Вони забезпечують обґрунтоване та результативне вирішення практичних проблем у школі. Від чіткості їх застосування залежить якість організації виховної чи навчальної роботи. У педагогічній науці найбільш часто й успішно використовуються такі підходи, як системний, діяльнісний, компетентнісний, синергетичний, культурологічний і ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема методології наукових досліджень займалися такі відомі вчені, як В. Андрущенко, С. Архангельський, С. Гончаренко, В. Краєвський, В. Кремінь, В. Сластьонін і ін. Ряд проблем застосування методологічних підходів у процесі педагогічних досліджень розкрито у працях О. Кучерявого, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Ничкало, В. Онищука, Г. Щедровицького та ін. Практично в кожній дисертаційній роботі здобувачі використовують відповідні до їх тем підходи. Разом з цим спостерігається незначна кількість праць, присвячених застосуванню цих підходів у повсякденній праці педагога. У зв'язку з необхідністю модернізації навчально-виховного процесу у вищій і загальноосвітній школі та для вироблення рекомендацій педагогам-практикам щодо застосування цих підходів у процесі повсякденної роботи виникла необхідність здійснити їх огляд у працях науковців.

Мета статті (постановка завдань) – окреслити, хто з науковців розробляв методологічні підходи до наукових досліджень і педагогічної практики та які саме аспекти вони розкривали.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш універсальним методологічним підходом у будь-якій науці є системний. Системний підхід, як відомо, було започатковано Н. Вінером, розвинуто у філософському (методологічному) аспекті І. Блаубергом, Е. Юдіним, В. Садовським, К. Шеноном і іншими дослідниками. Обґрунтуванню необхідності застосування системного підходу в педагогічних дослідженнях присвячено праці Ф. Корольова. Пізніше, в роботах С. Архангельського, Т. Ільїної, Н. Кузьміної, Н. Талізїної, Н. Уймова, а також В. Андрущенка, С. Гончаренка, В. Кременя та інших вчених-педагогів розкрито його зміст і сутність. Особливості його використання у навчальному процесі найбільш цілісно викладено в посібнику для вчителів, виданому під ред. В. Онищука [1]. Використання системного підходу для проектування педагогічних систем показано в роботах В. Курок і ін.

Іншим методологічним підходом, який широко використовується в усіх дослідженнях, є діяльнісний. Теоретичні аспекти педагогічної діяльності розкрито в працях В. Давидова, Е. Дзуцева, Г. Климової, Н. Кузьміної, А. Леонтєва, Н. Нечаєва, Є. Смірної та ін. дослідників. Особливості використання цього підходу в навчальному процесі розроблялися Ю. Бабанським і іншими вченими. Так, у навчальному посібнику для студентів, створеному під ред. Ю. Бабанського, розкрито призначення діяльності вчителя, її планування, організацію навчальної роботи, організацію діяльності учнів і її стимулювання, контроль, регулювання та коригування, діяльність учителя та учнів у різних видах навчання [3]. Деякі аспекти застосування цього підходу для «перезавантаження» технологічної освіти в школі запропоновано в праці Ю. Леснікової [2].

Наступним методологічним підходом, який також широко використовується у педагогіці, є діалектичний. Його ще називають методом пізнання. В основі підходу лежить діалектична логіка, яка з огляду на загальні закони дійсності та пізнання визначає принципи практичної і пізнавальної діяльності людини. Сутність діалектичного підходу розкрито в працях філософів, а особливості його використання при побудові навчального предмета (географія) та методики формування творчого мислення учнів у процесі вивчення географії – в роботах В.П. Сухова, А.З. Рахімова, О.І. Ходосової [6] та ін. учених.

Одним із сучасних методологічних підходів є синергетичний. Його основи було закладено Г. Хакененом у 1978 р. і розкрито в працях І. Пригожина, Г. Нікольса й І. Стенгерса, С. Кудряшова та Г. Малинецького і ін. Згодом, уявлення про синергетичний підхід було розвинуто у працях В. Андрущенко, В. Буданова, І. Зязюна, С. Курдюмова, В. Лутай, Д. Чернавського, Л. Шуригіної та ін. Застосуванню синергетичного підходу в освіті присвячено праці М. Дьяченко, Г. Пантелей, В. Редюхіна й ін. Математичне обґрунтування принципів реалізації синергетичного підходу в педагогічній практиці представлено в роботах А. Романовського та його співробітників. Використанню синергетичного підходу в системі підвищення кваліфікації фахівців представлено в працях Т. Новаченко, при визначенні змісту технологічної освіти – В. Юрженка [7], при організації навчального процесу – у роботі В. Шарко, у процесі трудової підготовки учнів – А. Сікози [4] та ін.

Іншим важливим методологічним підходом, який на сьогодні виявився найменш розробленим, є інформаційного підходу. Інформаційний підхід було запропоновано та апробовано нами [5] на підставі наукових розробок А. Денисова, Є. Семенюка, І. Юзвішина і ін. учених. Він дає можливість обґрунтовано відбирати інформацію для змісту навчання. Його основою стала нова наука – інформаціологія, головною метою якої є упорядкування, класифікація та приведення до системи відомостей про складні властивості, процеси, події чи явища оточуючого середовища. Рекомендацій щодо використання цього підходу для загальноосвітньої школи ще не має, хоча в літературі є багато спроб спроектувати зміст навчання.

Наступний, компетентнісний підхід було запропоновано Дж. Равеном на початку ХХ ст. разом зі зміною знаннєвої парадигми освіти на особистісно орієнтовану. Він передбачає формування в учнів не знань, умінь і навичок, а компетентностей, які у свою чергу формуються на основі компетенцій. У вітчизняній педагогіці компетентнісний підхід розроблявся такими вченими, як Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Пометун, О. Локшина, О. Савченко, С. Трубачова та ін. На сьогодні цей підхід досить ґрунтовно розроблено і він широко використовується у педагогічній науці та практиці.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Таким чином, на підставі вище викладеного ми можемо стверджувати, що основні методологічні підходи вченими розроблялися не лише для наукових досліджень, а й для педагогічної практики. Але, щоб успішно використовувати ці підходи на практиці, слід окреслити й розкрити основні їх принципи та компоненти. Як свідчить практика, вчителі та особливо починаючі науковці часто не достатньо усвідомлюють сутність, ознаки та особливості використання методологічних підходів. Ці обставини й обумовлюють подальші наші розробки з порушеної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дидактика современной школы : пос. для учителей / Под ред. В.А. Онищука. – К. : Рад. шк., 1987. – 352 с.
2. Леснікова Ю.В. Діяльнісний підхід – основа перезавантаження технологічної освіти в школі / Ю.В. Леснікова // <http://bibl.com.ua/prado/27365/index.html/>
3. Педагогика : учеб. пособ. / Под ре. Ю.К. Бабанского. – М. : Просвещение, 1983. – 608 с.
4. Сікоза А.А. Синергетичний підхід у навчальному процесі трудової підготовки школярів / А.А. Сікоза // Трудове навчання в школі. – 2014. – № 6. – С. 2-5.
5. Стешенко В.В. Теоретико-методичні засади фахової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання в умовах ступеневої освіти : монографія / В.В. Стешенко. – Слов'янськ : СДПУ, 2004. – 188 с.
6. Сухов В.П. Формирование творческого мышления учащихся в курсе географии / В.П. Сухов. – Уфа : Башк. гос. пед. ин-т, 1987. – 32 с.
7. Юрженко В.В. Методологічні підходи до визначення структури й змісту освітньої галузі «Технологія» в основній школі : монографія / В.В. Юрженко. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – 409 с.